

DEKORASJONER FOR INNSATS UNDER ANDRE VERDENSKRIG

Anbefaling fra FDDR, Oslo 15. september 2016

Innledning

Forsvarsdepartementets dekorasjonsråd (FDDR – heretter Rådet) viser til historikerprosjektets rapport og innstilling.

Rådet støtter historikerprosjektets tilråding om ikke å tildele flere krigsdekorasjoner for handlinger utført under andre verdenskrig. Med utgangspunkt i eget mandat, som er å vurdere forslag til de tre øverste krigsdekorasjonene¹ i et helhetlig perspektiv – forsvarspolitisk, historisk og folkerettslig, gjør Rådet her rede for viktigste momentene som ligger til grunn for denne anbefalingen.

Et nytt og systematisert kunnskapsgrunnlag

Historikerprosjektets grundige arbeid har kastet nytt lys over norsk dekorasjonspraksis under andre verdenskrig. Med en systematisk kartlegging av dekorasjonstildelingene under andre verdenskrig, basert på grundig dokumentasjon, har dette arbeidet bidratt til å korrigere flere myter og forestillinger om norsk dekorasjonspraksis. Det er for eksempel på det rene at en gruppe som krigsseilerne er blitt omfattende dekorert i flere omganger, at det ikke kan sies å ha vært systematisk og graverende ubalanse mellom landsdelene, at kvinner neppe er blitt systematisk forbigått gitt premissene for krigsdekorasjoner, samt at motstandsgrupper verken i eller utenfor hjemmefronten fikk høyere krigsdekorasjoner i særlig grad.

Samtidig har historikerprosjektet belyst flere sider ved datidens dekorasjonspraksis som nok ville vært håndtert annerledes i dag. Det gjelder for eksempel at menige og underoffiserer for alle praktiske formål ble utelukket fra den aller høyeste krigsdekorasjonen – Krigskorset. Et annet eksempel er tilbakeholdenheten med å dekorere falne i tilfeller der familiemedlemmene som ville motta dekorasjonen på vegne av avdøde ikke ble oppfattet som verdige mottakere, for eksempel fordi de hadde vært NS-medlemmer eller hadde andre private forhold som ble ansett som uheldige.

En viktig påminnelse i historikerprosjektets rapport er at hjemmefrontens ledelse rett etter krigen selv besluttet at deltakerne i hjemmestyrkene ikke skulle dekoreres. Denne beslutningens legitimitet i samtid og ettertid kan diskuteres, men den forklarer like fullt hvorfor medlemmer av hjemmestyrkene med svært få unntak ikke mottok høyere krigsdekorasjoner. Beslutningen om ikke å dekorere hjemmestyrkene kaster lys over fraværet av høyere dekorasjoner også til kommunistiske motstandsgrupper og partisaner: Til tross for politisk mistenkeliggjøring av disse gruppene i tiårene etter krigen, ble ikke kommunister og partisaner utelukket fra et dekorasjonsregime som ble resten av motstandsmiljøene til del – alle de norskbaserte hjemlige motstandsmiljøene var som hovedregel utelukket fra å motta høyere krigsdekorasjoner. En systematisk skjevhet i dekorasjonene etter andre verdenskrig kan derfor sies å ha vært at deltakere i hjemmefronten ikke ble dekorert, i motsetning til deltakere i felttoget og utefronten.

---

¹ Krigskorset med sverd, St. Olavs medalje med ekegren og Krigsmedaljen.

Risiko for nye skjevheter

Som nevnt er det flere sider ved dekoreringspraksisen under andre verdenskrig som man i dag vil vurdere med kritiske øyne. Dette er ikke overraskende – både samfunn og holdninger har endret seg i løpet av de mer enn syv tiårene som har gått siden andre verdenskrig sluttet. Spørsmålet er om det er riktig eller mulig å korrigere fortidens praksis og bringe den på linje med vår tids holdninger. Med andre ord: Bør man, med utgangspunkt i tilgjengelig kunnskap og basert på norske verdier i 2016, gå tilbake og supplere krigsdekorasjonene i 1940–45, slik at de samlede tildelingene utgjør et mer rettferdig og balansert hele sett med nåtidens øyne? Rådets oppfatning er at en slik supplerende dekorering for begivenheter som ligger så langt tilbake i tid vil være prinsipielt problematisk, svært vanskelig, og vil innebære høy risiko for å gjøre nye feil.

Dekorasjonssystemets integritet og forsvarspolitiske betydning bygger bl.a. på at hver enkelt tildeling er tydelig begrunnet med henvisning til konkrete handlinger, at de baseres på fyllestgjørende dokumentasjon og at de følger statuttens strenge krav til tapperhet og/eller ledelse, på en måte som forebygger 'inflasjon' i tildelingene.

Dokumentasjonskravet kan, når det gjelder annen verdenskrig, i svært mange tilfeller vanskelig oppfylles. Tilgjengelig dokumentasjon knyttet til individuell innsats vil ofte være svak og/eller mangelfull. I forhold til enkelte kategorier i Norges regulære militære styrker kunne det kanskje være mulig å foreta nye tildelinger ut fra den dokumentasjon som foreligger; for eksempel gjelder dette for enkelte menige og underoffiserer som allerede er dekorert for innsats under felttoget og som etter dagens praksis med stor sannsynlighet ville fått Krigskorset. Det kan imidlertid finnes flere personer i disse kategoriene som ville fortjent samme heder, men der dokumentasjon ikke foreligger.

Når det gjelder hele hjemmefronten, inkludert Milorg, kommunistiske motstandsgrupper og partisaner, er dokumentasjon om enkeltpersoners innsats enten meget tynn eller helt fraværende. Årsaken til dette ligger i selve virksomhetens karakter: Illegal motstand i et land besatt av en brutal okkupant måtte nødvendigvis baseres på strengt hemmelighold. Tortur, konsentrasjonsleir eller dødsstraff ventet den som ble avslørt og pågrepet. Skjult identitet, dekknavn og celle-organisering med minimal og anonymisert kontakt var derfor utbredt. Så lite som mulig måtte settes på papir – og slett ikke informasjon som kunne avsløre enkeltpersoners virkelige identitet. Mange i motstandsbevegelsen satte livet til og etter krigen var det mange som tiet om det de hadde opplevd.

Det finnes derfor lite dokumenterbar kunnskap om hvem som utførte illegal militær motstand i Norge. Selv om vi kjenner mange *aksjoner* som kunne være dekoreringsverdige, og selv om vi i enkelte tilfeller kan knytte disse til konkrete grupper og i noen tilfeller til personer, er det de fleste tilfeller vanskelig å finne grundig dokumentasjon på hvem som utførte hva. Dersom dokumentasjonskravet skal opprettholdes vil det i svært få tilfeller være praktisk mulig å tildele individuelle krigsdekorasjoner for konkrete handlinger knyttet til hjemlig illegal motstandsvirksomhet.

Ved eventuelle nye tildelinger av krigsdekorasjoner for andre verdenskrig, står man derfor overfor store dilemmaer: Hvis man tildeler dekorasjoner til noen få enkeltpersoner som symbolske representanter for større grupper vil dette neppe oppfylle en forventning om balanse eller rettferdighet. Hvis man tildeler høyere dekorasjoner til allerede dekorerte menige

eller underoffiserer vil dette slå skjevt ut i forhold til motstandsbevegelsen og hjemmestyrkene. Hvis man tildeler bredt til personer som kan knyttes til en konkret hendelse eller gruppe, men uten å ha dokumentasjon omkring den enkeltes konkrete innsats, vil dette heller ikke skape større rettferdighet. Man vil i tillegg gå på tvers av den vurderingen hjemmestyrkene gjorde i 1945, nemlig at ingen skulle dekoreres nettopp fordi dekorering av noen ville måtte føre til urettferdighet for andre.

Konklusjon

Et dekorasjonssystem kan aldri bli fullt ut rettferdig. Det er svært krevende å gå inn for å korrigere skjevheter i dekorasjonspraksis knyttet til begivenheter som ligger to generasjoner tilbake i tid, der de skriftlige kildene er mangelfulle og der langt de fleste tidsvitner for lengst har gått bort. Risikoen ved å gå tilbake for å rette opp urettferdighet i dekorasjonene etter andre verdenskrig er at man skaper enda større urettferdighet og generer enda større ubalanse. Forsøk på å rette opp skjevheter vil med noen få unntak måtte basere seg på hendelser som ikke kan dokumenteres. I verste fall kan hele dekorasjonssystemets troverdighet bli svekket som en konsekvens av en slik prosess.

Rådet vil på denne bakgrunn tilrå at det ikke tildeles nye dekorasjoner for innsats under andre verdenskrig. Den praksis som har vært fulgt for dekoreringer knyttet til 1940–45 er nå grundig beskrevet av historikerprosjektet og må formidles til publikum. Det er en praksis som i store trekk har vært rasjonell og ryddig, selv om enkelte aspekter ikke er i samsvar med det man i dag, to generasjoner senere, vil regne som riktig. Snarere enn å korrigere tildelingspraksisen, kan det imidlertid være hensiktsmessig å betrakte den nettopp som *historie* – et avsluttet kapittel som kan analyseres og diskuteres, kanskje også kritiseres, men ikke endres.

Gro Nystuen (leder), Christian Harstad, Kjetil Skogrand, Jonni Solsvik, Aurora Wulvik